

Ploieștii în anii de început ai domniei lui Mihai Viteazul

PAUL D. POPESCU
MIHAI RACHIERU

Despre legăturile lui Mihai Viteazul cu Ploieștii s-a scris destul de mult, dintre autori amintim pe regretatul profesor Nicolae Simache, istoricul George Potra, Mihail Sevastos – autorul monumentalei monografii despre Ploiești, C.M. Petrescu-Sava ș.a. Referiri întâlnim și la marii noștri istorici Nicolae Iorga, A.D. Xenopol, Constantin C. Giurescu, Ștefan Ștefănescu ș.a.

Preocuparea lui Mihai Viteazul pentru Ploiești devine vizibilă odată cu reorientarea politicii lui externe, adică odată cu anul 1597. Desigur, domnul cunoștea Prahova și Săcuienii mai de mult, încă înaintea suirii pe tron, având în domeniul său de boier și părți din Poiana (Poenarii Burchi?), aduse ca zestre de jupânița Stanca¹.

Cu mintea lui ageră a înțeles însemnătatea acestor meleaguri, cu ogoarele fertile din câmpia Ploieștilor și a Gherghiței, cu viile deja cunoscute de la Scăieni, Valea Călugărească și Dealul Mare, cu pometurile dealurilor, cu pădurile munților și pășunile plaiurilor, cu sarea de la Ocnele Telega și Ghitioara, cu drumurile comerciale și vămile de la Câmpina și Văleni, cu târguri vechi și prospere.

Ajuns pe tronul Țării Românești în toamna anului 1593, deși asaltat de nenumărate probleme interne și externe, chiar realitatea acestora îi impunea să intre des în Prahova, dar în sudul ei și în special la Gherghița, târg mare, înfloritor, oarecum fortificat (se vorbește de palanca Gherghiței), apropiat de București, supraviețuind excepțional Bărăganul și estul țării (peste care Mihai va pune un al doilea ban de Brăila și Buzău). Aici se poartă lupte, de aici se retrag tătarii în fața lui Mihai, aici se desparte el, la starșitul campaniei din 1595, de Sigismund Bathory, aici își instruiește părți din oștire, aici, în 1596, rezidează luni de zile cu curtea sa, emite acte, ține judecăți, numește Gherghița „cetate de scaun”².

Și iată că, în anul următor, odată cu tratativele de pace cu turcii și începerea celor pentru încheierea unui tratat cu Habsburgii, atenția sa își schimbă direcția și se gândește să întemeieze un târg, alegând pentru aceasta satul Ploiești. Un târg domnesc, la încrucișarea drumurilor celor mai scurte spre Transilvania cu drumul care, pe sub dealuri, lega Târgoviștea (și deci și calea dinspre Câmpulung, Rucăr, Bran) cu Buzăul și Moldova, îi putea fi de mare ajutor. Era mai mult decât binevenit, ca un post de inițiativă diplomatică, dar și de concentrare a unor armate așa cum evenimentele o vor și dovedi.

¹ Ion Donat, *Satele lui Mihai Viteazul*, în „Studii și materiale de istorie medie”, IV, 1960, p. 466.

² *Documente privind istoria României. B. Țara Românească, veacul XVI, vol. VI (1591–1600)*, București, 1953, p. 214–251. (În continuare se va cita *D. I. R., B.*.)

În al doilea rând, vecinătățile unor zone agricole, viticole, pomicole, a „Căii Oilor“ și a unor târguri îi ofereau remarcabile posibilități de aprovizionare cu de toate. În sfârșit, încă înainte de 1597, Ploieștii cunoșteau un început de viață urbană și erau deja o garnizoană de slujitori.

În legătură cu înființarea târgului a apărut și o cunoscută legendă, prezentă și în culegeri¹, dar și în prelucrări literare. O inserăm aici în varianta pe care ne-a prezentat-o V. A. Urechia, sub titlul „Moșnenii din Ploiești și Mihai Vodă“. Mihai Vodă Viteazul hotărâse să înființeze oraș din satul moșnenesc al Ploieștilor. El cheamă înaintea-i pe pârcălabul satului și-i zise:

„– Pârcălabe, voi să-mi vindeți satul, că am să fac târg în calea Ardealului, la ieșitul Prahovei din munți.

– Mărite Doamne, ploieștenii sunt moșneni, oameni slobozi, oșteni credincioși ai Măriei Tale, și cum oșteni și oameni slobozi vor să rămână, ei sărută mâna Măriei Tale, dar nu-ți vând moșia lor.

– Îmi trebuie totuși moșia voastră, mă înțelegei pârcălabe.

– Păi, nu ți-om da-o Măria Ta! ... mare și puternic ești, Mărite Doamne, dar dreptatea este puterea Măriei Tale. Și dreptatea este să ne lași nouă ce este al nostru... Noi iobagi nu vrem să fim; și moșneanul ce se leapădă de ogorul său strămoșesc nu mai e om, ci rob... Noi vom rămâne oameni slobozi cu voi, Măriei Tale.

Cât era el de strajnic, Mihai Vodă, era însă și om drept. Deci își înghiți mânia, că nu i se supuseseră ploieștenii și se gândi cu de-a binele cum să-și ajungă scopul. O lună după aceea Mihai cheamă iar pe jupân pârcălabul din Ploiești.

– Vă dau pământ îndoi pentru al vostru ... iaca am cumpărat moșie mare „Băicoiul“, la o fugă de cal de moșia voastră... și rămâneți oameni slobozi și credincioși.

– Să trăiești, Măria Ta! Așa primim! Nu pentru că Băicoiul o fi mai mare, dar pentru că noi ne ținem stepena de moșneni slobozi și Măria Ta dăruiește Țării Românești un târg nou la pogorâtul din plauri.

– Dă mâna într-a mea, jupâne pârcălabe! Batem târgul.

Și târgul se făcu și-și păstră numele de moșneni, numele de Ploiești...⁴

Legenda aceasta este foarte frumoasă, dar, ca toate legendele, a ajuns foarte departe de adevărul istoric. În primul rând, locuitorii așezării, ploieștenii, n-ar fi avut nici forța și nici interesul să se opună lui Mihai Viteazul în realizarea inițiativei sale. Atunci când acesta își propunea să „cumpere“ un sat găsea suficiente mijloace de convingere și, în toate cazurile cunoscute, împotrivirea țăranilor a venit după moartea lui și a urmat calea judecății. Dar înființarea târgului era spre interesul ploieștenilor, aducându-le prosperitate negustorilor și meșteșugarilor, oricât de puțin ar fi fost ei, ca și cărăușilor, care erau ceva mai mulți.

Declarația ca târg ar fi condus apoi la înzestrarea așezării cu o moșie, pe care Ploieștii în nici un caz, nu o aveau. Într-adevăr, satul apăruse într-o poiană și mica întindere de pământ cultivabil, pe care locuitorii o smulseseră, prin defrișări, cu greu ar fi putut fi numită moșie. Dar și din acest puțin pământ, ploieștenii mai pierduseră. O dovadă în acest sens o constituie și faptul că Avrut din Ploiești vindea, pe la 1567, cinci răzoare de moșie, care ajungeau pentru 400 de aspri în stăpânirea logofătului Coressi de la Bărcănești⁵. Întărirea făcută de Petru cel Tânăr, fiul

¹ De la *Dragoș Vodă la Cuza Vodă. Legende istorice populare românești*. Antologie, prefață și note de V. Adăscăliței, București, 1988, p. 121–122.

⁴ V. A. Urechia, *Legende române. Viața în trecut. Reminiscente*, ed. IV, București, 1904, p. 330–331.

⁵ Mihail Sevastos, *Monografia orașului Ploiești*, București, 1937, p. 2.

lui Mircea Ciobanul, vorbește de Vlădulești, toponim spre Corlăteștii de azi, dar apropierea între aceste așezări face posibilă localizarea numitului punct chiar pe teritoriul orașului actual. Dacă localnicii ar fi așteptat schimbul de moșii, ei ar fi trebuit să se mute la Băicoi, să se stabilească acolo, să-și lucreze pământurile (și ce s-ar fi întâmplat cu foștii moșneni băicoieni, care „se vânduseră“?), iar Mihai Viteazul ar fi trebuit să aducă aici oameni de strănsură, ori nimic nu vorbește despre un asemenea schimb de populație.

Adevărul istoric a fost scos însă la lumină de două documente mai târziu. Astfel, la „Ghenarie leat 7118“ (7 ianuarie 1610), un hrisov al lui Radu Șerban înțarea „lui Pătrașcu și fiii săi Vintilă și feciorilor lor câți Dumnezeu le va da“, partea de moșie de la Băicoi, pe care „au avut-o de baștină, oricât s-ar alege“. Mai departe se explica: „pentru că satul Băicoi au fost oameni slobozi; apoi megiașii din sat s-au vândut răposatului Mihail Voievod și au vândut și Pătrașcu toată partea lui de moșie“. În continuare se arăta că moșia Ploieștilor era stăpânită de Manole logofătul și Mihai Viteazul le-a propus să le cumpere pământul pentru a-l dăruii unui nou târg. Cei doi au refuzat însă banii și Mihai a făcut schimb cu ei „moșie pentru moșie“, dându-le partea din Băicoi pe care o cumpărase, împreună cu oamenii ei. Între moșnenii din Băicoi, care se „vânduseră“ domnitorului era și acel Pătrașcu, frate cu logofeții Manole și Neculce, „noii stăpâni“. Dar cei doi n-au voit ca fratele lor să rămână „rumân“ și au făcut o înțelegere „ca să umberle Pătrașcu la oaste aicea în țară și în țări străine în locul frăține-său Manole logofăt“ și acesta să-i restituie, în schimb, toată partea de ocină pe care o avusese și, odată cu ea, libertatea⁶.

Așadar, un schimb tot avusese loc, dar nu cu ploieștenii, ci cu doi boiernași, logofeți (evident nu dregători, vel sau vtori sau trei logofăt) Manole și Neculce, probabil băicoieni de fel (odată ce fratele lor făcea parte din obștea de acolo), care cumpăraseră mai demult „moșia Ploieștilor“. Cu ei s-a târguit Mihai Viteazul, ei i-au refuzat banii și cu ei a încheiat schimbul de moșii.

În acest sens, există încă o dovadă, cuprinsă într-un alt act domnesc, dat de Radu Mihnea Voievod la „Iunie 26 leat 7123“ (1615). De astă dată se făcea dreptate foștilor moșneni băicoieni, care „se vânduseră“, desigur siliți, lui Mihai Viteazul. Probabil că ei mai încercaseră și până atunci să scape, dar sub domnia lui Radu Șerban, cuscru postum al lui Mihai Viteazul și devotat memoriei acestuia, nu putuseră avea nici un succes. Documentul vorbea și el de Manole logofătul și nepotul său tot Manole (probabil fiul lui Neculce, decedat între timp), care, în vremea lui Mihai Viteazul, în locul moșiei Ploieștilor, au primit jumătatea satului Băicoi, pe care acesta o „cumpărase“ de la moșnenii de aici. Domnul din acel moment nu a găsit dreptă această cumpărare și a anulat cartea, hotărând ca: „Pavel și Bustea și Gavril, cu toți frații și ceata lor și cu feciorii lor, câți Dumnezeu le va da, ca să le fie lor jumătate de sat de la Băicoi, din câmp și din pădure și din apă și din siliștea și du preste tot hotarul din hotar până iar în hotar“ (și în continuare se indicau aceste hotare). Documentul arăta că acești oameni nu au suportat situația de rumâni și au căutat să se răscumpere, dar lucrurile nu au mers ușor. Feciorul și ginerele lui Manole logofătul s-au împotrivit și au refuzat cei 50 de galbeni pe care îi ofereau foștii moșneni (probabil că atât primiseră de la Mihai Viteazul). Până la urmă s-au împăcat pentru suma de 4000 de „aspri gata“ și lucrurile au rămas definitiv așa⁷. Așadar, se făcea dreptate țăranilor, dar erau despăgubiți și urmașii boierilor de la Ploiești, cu bani în loc de pământ, dar la prețul cerut de ei.

⁶ Emil Vărtosu, *Mihai Viteazul și Ploieștii. Documente noi*, în „Cunoașterea Prahovei“, I, 1939, nr. 1, p. 120-121.

⁷ *Ibidem*.

În tot acest litigiu, târgul Ploiești nu a fost de loc deranjat. Deși nou, târgul devenise destul de puternic ca nimeni să nu mai încerce să-i pretindă moșia, ceea ce ar fi însemnat să-i conteste existența urbană. Rămân câteva probleme, care ar trebui lămurite, dintre care două deosebit de importante: data trecerii Ploieștilor în rândul târgurilor și mărirea, întinderea moșiei datorite de Mihai.

Este evident că domnul, realizând înființarea târgului, a dat la mâna ploieștenilor niște hrisoave, în care aceste elemente apăreau cu necesitate. Numai că aceste documente, ca și întărirea ulterioară de la Matei Basarab, nu mai există. În 1775, Alexandru Ipsilanti, socotind Ploieștii „moșie liberă domnească”, l-a dăruit, cu locuitori cu tot, vărului său, boierul fanariot Ianache Muruz. La început, ploieștenii și-au ascuns documentele pentru a nu le fi luate, dar văzând că nu pot scăpa altfel din situația de clăcași, le-au prezentat judecății domnești în 1781. Acolo, în schimbul unei dreptăți pe jumătate (recăpătau libertatea lor și vatra orașului, fără moșie) li s-au luat documentele oficiale care au fost distruse pentru a nu se mai putea prevala în viitor de ele⁸.

Din această cauză trebuie să folosim niște indicii destul de relative. Mai întâi, data emiterii singurului hrisov, localizat precis în Ploiești, rămas de la Mihai Viteazul. 20 mai 7105 (1597), pe care nu l-ar fi putut da decât dintr-un târg domnesc sau dintr-o localitate pe cale de a deveni așa ceva. Apoi datele altor documente rămase de la el. Astfel, la 11 mai, dădea din Târgoviște o întărire Mănăstirii Argeș și, tot de acolo, altele două la 3 iunie. Între acestea ni s-au mai păstrat doar documentul amintit dat la Ploiești, și cel dat la 31 mai, nelocalizat, dar care ar putea proveni tot de aici, beneficiarii lui fiind din Căldărușani, sat mai apropiat de Ploiești decât de Târgoviște. Această lună, mai 1597, a fost (mai mult decât oricare alta) o perioadă de acalmie și în activitatea războinică și în cea diplomatică a domnului. Nimic nu pare să-l fi dus de aici, mai departe de Târgoviște, ori de la Târgoviște până la Ploiești sunt doar ceva mai mult de 50 de km, ceea ce, pentru un călăreț cu un cal bun însemna câteva ore de drum⁹. Toate acestea ne fac să credem că ridicarea Ploieștilor între târgurile țării a avut loc între 2 mai și 2 iunie 1597.

Aceleași motive ne fac să nu știm precis cât de întinsă era moșia Ploieștilor și care-i erau limitele trecute în hrisoavele date de Mihai Viteazul. Firește, moșia nu era prea mare, Manole și Neculce stăpânind numai o parte din locurile care se găseau în jurul noului oraș. Cum nu avem știri ca ploieștenii să mai fi vândut sau să mai fi cumpărat pământuri în cele șapte sferturi de secol care au urmat, putem presupune că hotarele moșiei au rămas neschimbate până la rășuirea din 1775. Ori pentru acea dată la care sunt mult mai ușor de reconstituit, G. M. Petrescu-Sava le urmărește, destul de corect credem, pe o hartă a zonei cu scara 1 : 1000 000¹⁰.

Spre răsărit, moșia ținea până la râul Dâmbu, pe o unică parte acesta mărginind chiar vatra așezării. În această direcție harta este confirmată de apropierea marii localități Bucov (amintită în legătură cu multe întăriri de pământuri), ca și de faptul că dincolo de râu nu existau nici culturi, nici case, în timpul bătăliei de la Șoplea (iunie 1655) între Teleajen și Dâmbu fiind doar crânguri și mărăcinișuri¹¹. De

⁸ Constantin Șerban, *Aspecte din lupta orașenilor din Țara Românească și Moldova împotriva apririi feudale în secolul al XVIII-lea și la începutul secolului al XIX-lea (II)*, în „Studii. Revistă de istorie”, XIV (1961), nr. 3, p. 631.

⁹ D. I. R., B., veacul XVI, vol. VI, p. 265–269.

¹⁰ G. M. Petrescu-Sava, *Târguri și orașe între Buzău și București*, ed. III (completat), f. a. (post 1923), p. 10–11, harta I.

¹¹ Lidia Demény, L. Demény, N. Stoicescu, *Răscoala seimenilor sau răscoala populară*, București, 1968, p. 146.

altfel, în secolul trecut, când aceste locuri vor purta pentru prima dată un nume, ele vor apărea ca „moșia Bereasca“. Marginea de sud trecea cam pe unde avea să se construiască, peste secole, calea ferată Ploiești–Buzău, iar spre vest moșia se învecina cu cea a orașului Târgșor, hotarul formându-l pe o linie dreaptă, „Drumul Domnișorului“. În sfârșit, marginea de nord urma probabil traseul fostei linii ferate de centură, pornind de la Dâmbu, de pe lângă Gara de Nord de azi și mergând până în „Drumul Domnișorului“. S-ar putea ca, în această direcție, moșia să se fi întins și mai mult, dat fiind că foștii proprietari erau de fel din Băicoi și unele locuri de aici să fi rămas în mâinile Moruzeștilor.

Oricum, moșia dăruită de Mihai Viteazul Ploieștilor nu era prea mare, dar suprafața clădită fiind atunci numai între Dâmbu și apa Fântânelor (Izvoare), raportul între aceasta și întreg trebuie să fi fost cam de 1:6 sau 1:7. Adăugând faptul că fiecare casă, fiecare gospodărie își avea propria ei grădină – și uneori nu mică – putem afirma că suprafața era îndestulătoare și s-au mai păstrat și petice, relativ mari, de pădure pentru nevoile de lemn ale orașului. Vatra așezării nu era în mijlocul moșiei, ci în marginea ei, dar aceasta nu era ceva neobișnuit. În marginea stăpânirii ploieștene se găsea și un sat, un cătun, Rudu, a cărui existență o atestă și numele uneia din cele mai vechi artere ale orașului. Calea Rudului. Acest cătun era împărțit între Ploiești, Târgșor și logofătul Coressi, într-un document de la Mihnea Vodă din 10 iunie (1590), hotarul de nord al pământurilor acestuia trecând de la Râhov (Râfov) „până în Rudul“¹². În orice caz, în partea ploieșteană a Rudului nu au fost niciodată rumâni ai târgului, ci probabil că s-au așezat câțiva călărași, care au primit ocine în apropiere.

Odată orașul întemeiat, Mihai Viteazul a făcut din el una din reședințele sale, stând aici perioade îndelungate, chiar dacă din documentele emise în acest loc nu ne-a rămas în mod sigur decât unul singur. Chiar străinii știau că Ploieștii erau locul preferat al domnului („luogo diletioso di Michaelae“)¹³. Deși unii autori mai tineri¹⁴ vorbesc despre faptul că Mihai Viteazul ar fi construit în târg un palat, aducând ca argumente faptul că își datează unele scrisori „de la curtea noastră“ („ex curia nostra“) din Ploiești sau din afirmațiile unor străini (care sunt însă foarte confuze), noi suntem de părere că el a locuit fie într-o înjghebare rapidă, din lemn pe temelie de bolovani, sau a ocupat una din clădirile mai vechi și mai importante ale orașului (poate chiar locuința, dacă avea așa ceva, a acelor logofeți Manole și Neagoe).

În orice caz, Mihai Viteazul a valorificat din plin crearea noului oraș în acțiunile lui diplomatice din 1597–1599 în concentrarea, pregătirea și aprovizionarea oștirii pentru glorioasa campanie transilvană, cât și ca punct de rezistență contra invaziei polone din toamna anului 1600.

RÉSUMÉ

Les auteurs offrent aux lecteurs de nouveaux arguments concernant l'histoire de la ville de Ploiești.

PRÉCIS

The authors of this article bring new arguments concerning the history of Ploiești, namely about the transformation of this place in town.

¹² D. I. R. B., veacul XVI, vol. IV, București, 1952, p. 392.

¹³ G. M. Petrescu-Sava, *op. cit.*, p. 28.

¹⁴ Octavian Onea, *Mihai Viteazul, întemeietorul orașului Ploiești, Câmpina, 1991*.